

Hankalan viran haltija

Kristiina Kalleinen: *Suuriruhtinaskunnan etuvartiossa. Ministerivaltiosihteeri R. H. Reh binder Suomen etujen puolustajana Pietarissa 1811–1841*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2017.

Keskeinen henkilö Suomen asioiden hoitajana Pietarissa autonomian ajan alkupuolella oli 30 vuotta kreivi Robert Henrik Reh binder. Tähän nähden on erikoista, että kattavampaa ajanmukaista esitystä hänen elämästään ja toiminnastaan ei toistaiseksi ole ollut saatavilla. Aikaisemmin muun muassa vapaaherra Lars Gabriel von Haartmanin elämäkerran kirjoittanut Kristiina Kalleinen on siis Reh binder-

tutkimuksellaan tarttunut sekä kiinnostavaan että tärkeään aiheeseen. Ministerivaltiosihteerinviraston toiminnasta on puolestaan Osmo Jussila kirjoittanut tutkimuksen, jonka käsikirjoitukseen Kalleinen usein viittaa. Tuntematta lainkaan Jussilan käsikirjoitusta voi epäilemättä sanoa, että Kalleisen ja Jussilan teokset ovat kiinnostavia rinnakkain luetuna. Yhtenä keskeisenä lähdemateriaalina on Kalleisella ollut Reh binderin kirjeenvaihto ja ranskaksi julkaistu omaelämäkerta. Tutkimuksessaan Kalleinen on myös voinut oikoa eräitä aikaisempia käsityksiä.

Kalleinen on nimennyt tutkimuksensa ”henkilölähtöiseksi elämäkerraksi”, jolloin ”kohdehenkilö on vain keino analysoida laajempia ilmiöitä”. Samalla hän kuitenkin puhuu muotokuvasta ja henkilökuvasta. Terminologia olisi voinut olla tarkempaa ja yksiselitteisempää, mutta Kalleisen teoksessa henkilön kuvauksen kautta todella päästään tarkastelemaan laajempia ilmiöitä. Teos on myös kattavampi esitys Reh binderistä kuin alaotsikko ilmoittaa, tosin hänen lapsuutensa ja nuoruutensa ajalta tietoja on säilynyt sangen vähän. Kalleinen tuo kuitenkin satuvasti esille Porthanin perinnön Reh binderin toiminnassa ja ajattelussa. Tekijä mainitsee Porthanin arvion, jonka mukaan Reh binder oli hiljainen ja kunnollinen nuori mies, mutta jättää mainitsematta arvion jälkiosan, jossa Porthan totesi oppilaastaan, että tämä ei ollut mikään nero, mutta ei myöskään tyhmä.

Viranhoidon monipuolisuus

Virassaan Reh binder joutui käsittelemään mitä moninaisimpia Suomea koskevia asioita. Ne vaihtelivat yliopiston siirrosta tullitariffeihin ja Viipurin läänin lahjoitusmaakysymyksestä valtiopäivien koolle kutsumiseen. Kirjeenvaihdon ja Pietariin saapuneiden asiakirjojen ohella asioiden hoitaminen vaati myös matkoja ja tarkastusmatkoja Suomessa. Se

on kuitenkin jäänyt mainitsematta, että Reh binder joutui käsittelemään myös Siperiaan karkottamisten toteuttamista. Alpo Juntusen (1983) mukaan asiaa koskeva käskykirje oli Reh binderin ansiota. Kun käskykirjeen perusteella kustannukset siirtyivät Suomelle, vällettiin hankaluuksia, joita venäläisten virkamiesten kanssa olisi voinut tulla. Käskykirje osoitti Juntusen mielestä Reh binderin varovaisuutta – tämä käsitys tukee osaltaan myös Kalleisen antamaa kuvaa Reh binderin varovaisuudesta.

Ruotsia (Tukholma ja Norrköping) ja Venäjää (lähinnä Pietari ja Moskova) lukuun ottamatta Reh binder ei näytä käyneen lainkaan ulkomailla. Kalleisen esityksestä käy havainnollisesti ilmi, miten Reh binder koki virkansa raskaana taakkana, mikä aiheutti masennustiloja ja eroaiteita. Ylioppilaiden mellakoiden aikana Reh binder kirjoitti heittäytyvänsä mielummin Nevaan kuin toimivansa välittäjänä asiassa. Eräässä yhteydessä hän kirjoitti kärsivänsä ”tulesta ja liekeistä” ja olevansa ”väsynyt, surullinen ja levoton”. Välillä hän toivoi suorastaan kuolevansa. Muutkin aikalaiset kokivat virkansa hankalaksi. Kenraalikuvernööri F. G. von Steinheilillä oli tapana ”pyytää eroa tuon tuostakin heti kiivastuttuaan jostain asiasta”. Kalleinen referoi sattuvasti myös Reh binderin luonnehdintoja kenraalikuvernööri A. S. Menšikovin reaktioista: erään ehdotuksen kuultuaan Menšikov ”kuohui kuin samppanja ja kiljui joutuvansa holhouksen alaiseksi” ja oli aina pyörtymäisillään kauhusta kuultuaan sanan ”puolue”.

Hankaluuksia Reh binderillä oli riittämiin. Niitä olivat aiheuttamassa suomalaisten keskinäinen erimielisyys, turkulaiset, Upsalasta tulleet vaikutteet, ylioppilaat ja yliopiston professorit ja muut opettajat, hankalat virkamiehet, jotka kiukuttelivat (esimerkiksi J. F. Aminoff) tai olivat päättämättömiä (kenraalikuvernööri Menšikov) tai vaikkapa postin epäluotettavuus.

Väliin Reh binder kuvitteli joutuneensa epäsuosioon, välillä hän näki juonittelijoita ympärillään ja saattoi nähdä uhkakuvia sielläkin, missä niitä ei ollut. Reh binderille oli tyypillistä ympäröidä itsensä luotettaviksi katsomillaan ystäville. Hän oli jopa mieluummin ilman apulaista kuin työskenteli sellaisen apulaisen kanssa, johon ei voinut luottaa. Sanottiinpa, että hän ei luottanut kehenkään muuhun kuin itseensä.

Tutkimuksesta välittyvät havainnollisesti Reh binderin suhteet lähimpiin työtovereihin. Samalla Kalleinen korjaa aikaisempaa kuvaa Reh binderin suhteesta von Haartmaniin (suhde oli aikaisemmin käsitetty huonoksi). Hän myös arvostelee *Kansallisbiografiasa* esitettyä näkemystä Reh binderin vaikutusvallan vähenemisestä vuoden 1831 jälkeen. Kansallisbiografian 8.2.2018 päivitetys verkkoversiossa Kalleisen teos mainitaan, mutta näkemystä vaikutusvallan vähenemisestä ei ole muutettu.

Niin menestyksekkäästi kuin Reh binder virkaansa hoitikin, kaikkia ajamia asioita hän ei saanut läpi. Eräissä asioissa hän erehtyi tai suoritti virhearvioinnin. Turusta saatujen negatiivisten kokemusten perusteella hän oli esimerkiksi vakuuttunut siitä, että Helsinkiin ei tarvittu poliisilaitosta. Sellainen kuitenkin perustettiin vuonna 1826.

Suuriruhtinaskunnan etuvartiassa saa havainnollisuutta muun muassa sen kautta, että siinä on nostettu esille eräitä yksittäisiä tapahtumia, joihin virkamiehet joutuivat reagoimaan. Sellainen on esimerkiksi Nevajoen tulva 1820-luvulla. Tulva oli varsin katastrofaalinen ja johti Pietarin kuolleisuuden kaksinkertaistamiseen lavantaudin seurauksena. Veden noustessa C. G. Mannerheim (myöhempi Viipurin hovi-oikeuden presidentti ja tunnettu hyönteistutkija) sai von Haartmaniin liikettä muistuttamalla, että tällä oli kellarissa 500 pulloa hyvää viiniä. Molemmat osallistuivat pullojen pelastamiseen. Mutta tul-

vaa jouduttiin käsittelemään myös Suomessa ja sitä koskeva toimenpide aiheutti maassa polemiikkia. Suomen senaatti päätti nimittäin lahjoittaa valtion varoista 300 000 ruplaa tulvan tuhojen korjaamiseen. Toimenpidettä arvosteltiin sen takia, että senaatti oli hieman aikaisemmin päättänyt olla myöntämättä 100 000 ruplaa tulpalosta kärsineelle Oululle. Tulvan uhrien avustamista pidettiin kuitenkin poliittisesti tärkeänä.

Uutteruudesta palkitaan

Kalleisen tutkimuksesta hahmotuu kuva Reh binderistä erittäin työteliäänä henkilönä, joka hoiti menestyksellisesti hankalaa virkaansa kolme vuosikymmentä. Kun ottaa huomioon, että hän pysyi virassaan niinkin kauan, on ymmärrettävää, että hän joutui luovimaan eri intressien välillä. Kalleinen korostaakin Reh binderiä keskittien kulkijana ja viittaa sattuvasti C. J. Wallenin sanoihin, että tämän elämänohjeena oli ”*modus in rebus*” (”kohtuus kaikessa”).

Vaivoistaan Reh binder palkittiin runsaskätisesti. Vuonna 1817 hän sai korkean Pyhän Vladimirin 2. luokan kunniamerkin, kreivin arvoon hänet korotettiin vuonna 1826, valtiosihteeristä hänet korotettiin ministerivaltiosihteeriksi ja todelliseksi salaneuvokseksi vuonna 1834. Juuri ennen kuolemaansa vuonna 1841 hänet valittiin valtakunnan neuvoston jäseneksi. Yliopisto muisti häntä kunniatohtorin arvolla. Virkauransa alkuvaiheissa, Ruotsin vallan aikana vuonna 1802, hän oli saanut kamarijunkkarin arvon. Reh binderin myöhempiä kunniamerkkejä ei mainita. Reh binderin saaminen kunnianosoitusten valossa hänen uransa oli jatkuvasti nousujohtoinen, jos niin voi sanoa urasta, joka tapahtui suurimmaksi osaksi yhden viran puitteissa. Pituudessaan ja menestyksellisyydessään se ei kuitenkaan suomalaisten osalta ollut täysin poikkeuksellinen: Reh binderin seuraaja, kreivi Alexander Aminoff pysyi virassaan yli 30 vuotta, Mannerheimin sotilasura

Venäjällä kesti liki 30 vuotta ja Otto Ville Kuusinen oli vallan korkeimpien piirien välittömässä läheisyydessä Neuvostoliitossa yli 40 vuotta.

Rehbinderin kuoleman jälkeistä kunnianosoituksista Kalleinen mainitsee muistomitalin ja Walleenin muistokirjoituksen *Finlands Allmänna Tidningissä* (sitä olisi kannattanut siteerata laajemminkin). Sen sijaan hänen hautajaisistaan Pietarissa ja yliopiston surujuhlasta ei kerrota mitään. Näistä Rehbinderin nauttimaa suurta arvostusta kuvastavista tapahtumista kirjoitti aikoinaan Aug. Schauman muistelmateoksessaan *Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa*. Schauman on myös maininnut siitä, että hänen lapsuudenkotinsa kirjojen joukossa oli Rehbinderin *Underdänig berättelse om Storfurstendömet Finlands tillstånd och förvaltning från år 1826 till närvarande tid*.

Virkamiesten kielitaito

Useaan otteeseen Kalleinen mainitsee hallintoviranomaisten kielitaidosta esittämättä kuitenkin kokoavampaa katsausta. Rehbinder itse osasi venäjää hyvin heikosti, mutta Pietarissa asioiden hoito sujui ranskaksi, jolla hän kirjoitti myös toistaiseksi julkaisemattoman ja suomentamattoman omaelämäkertansa. Päinvastoin kuin Rehbinder, von Haartman osasi hyvin venäjää, samoin kuin C. G. Ottelin, jonka piispaksi nimitykseen Rehbinder oli ratkaisevasti vaikuttanut. Venäjää taitamattomien joukkoon kuului Walleen. Hänen Rehbinderin kanssa käymänsä kirjeenvaihto oli ranskaksi. Kerran Walleen kirjoitti kuitenkin ruotsiksi, eli kuten Kalleinen kertoo: ”Kirjettä kirjoittaessaan Walleen oli ilmeisen kiihtyneessä mielentilassa, jolloin ehkä oli parempi turvautua äidinkieleen, ’den gamla ärliga svenskan’ ilman ranskankielen vaatimia koukeroita.” Kalleiselta jää mainitsematta se, että Rehbinder, ”Palwelusta tekevä H. M. Kejsarin tykönä Suomen Asioissa”, oli

joutunut tarkastamaan Aleksanteri I:n hallitsijanvakuutuksen suomen kielen ja vahvistamaan sen oikeaksi. Joitain kiinnostavia seikkoja Rehbinderin ja Alexander Armfeltin suhteista kieliin sisältyy lukuun ”Kysymys suomesta ja venäjästä 1835–1837” Matti Klingen teoksessa *Poliittinen Runeberg* (2004), joka ei ole Kalleisen lähdekirjallisuuden joukossa. Klingen teoksesta olisi löytynyt myös lisänäkökohtia Ottelinin piispaksi nimitykseen ja tämän kiinnostava kirje Rehbinderin kuoleman johdosta. Rehbinderin toiminta Runebergin suosijana ei Kalleisen tutkimuksessa ole esillä.

Suomen kenraalikuvernööri A. A. Zakrevski ei puhunut ruotsia eikä suomea, joten niiden suomalaisten kanssa, jotka eivät osanneet venäjää tai ranskaa, hän joutui käyttämään tulkkia ja kaikki asiakirjat ja kirjeet oli käännettävä hänelle venäjäksi. Ulkoministerinä toiminut saksalaissyntyinen kreivi K. R. V. Nesselrode puolestaan osasi venäjää vain heikosti. Omituisimman vaiheen kielten sekamelskassa muodostaa Suomen lähetystön käynti onnittelemassa keisari Nikolai I:tä valtaistuimelle nousun johdosta. Papiston edustajan puhetta Rehbinder joutui tulkaamaan, ”mutta kesken kaiken edustaja päättikin osoittaa osavansa ranskaa, jota äänsi kuitenkin niin huonosti, ettei sitä kukaan ymmärtänyt, ja keisari puolestaan puhui niin nopeasti, ettei siitäkään luultavasti saanut kukaan selvää”. Rehbinderin miestä ”tilannetta ulkopuolelta seuraava olisi voinut kuolla nauruun”.

Kalleisen tutkimus on kirjoitettu yleisesti ottaen sujuvasti ja havainnollisesti. Tekstiin on kuitenkin jäänyt valitettavan paljon virheitä erisnimien ja vieraskielisten sanojen oikeinkirjoituksessa sekä painovirheitä. Mukana on myös joitain epätarkkuuksia: Portanin syntymävuosi ei ole 1729 vaan 1739 eikä hän ollut Daniel Jusleniuksen sisarenpoika vaan veljentyttären poika. Henkilöhakemisto on varsin puutteellinen.

Jälleen joutuu myös kysymään, mikä vastuu tällaisissa asioissa on kirjoittajan ohella kustantajalla ja miten lausunnonantajat ovat niihin käsikirjoitusvaiheessa puuttuneet.

Teoksessa on havainnollinen kuvitus. Godenhjelmin vuosikymmeniä Rehbinderin kuoleman jälkeen maalaaman muotokuvan rinnalla olisi mielellään nähnyt J. E. Lindhin maalaaman vaikuttavamman muotokuvan. Ottelinin väitöskirjan hylkäästä koskevan selostuksen yhteydessä jää mainitsematta, että asiaa ovat aikaisemmin käsitelleet Herman Råbergh, Martti Ruutu ja Eino Murtorinne. Lisäyksenä on syytä mainita, että *Suomen Sanan* osassa 17 on suomennettuna Rehbinderin teksti ”Suomen vuoro toimi ja teollisuus vv. 1826–36”.

H. K. RIIKONEN

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen professori (emeritus).